

Інна Синевич, доктор філософії,

викладач педагогічних дисциплін

ВСП "Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж

Мукачівського державного університету"

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті представлено обґрунтування акмеологічних засад професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Особливої уваги, на думку автора, потребує професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів, які покликані першими навчати, виховувати і розвивати підростаюче покоління. При цьому зазначається необхідність урахування того, що професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів саме на акмеологічних засадах розв'язує фундаментальну проблему особистісного та професійного успіху. Акмеологічні засади трактуються як основні ідеї акмеології, педагогічної акмеології, які позначаються на меті, завданнях, методах і формах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: акмеологія; педагогічна акмеологія; акмеологічний підхід; акмеологічні засади; майбутні учителі початкових класів; професійна підготовка; професіоналізм.

Літ. 10.

Inna Synevich, Doctor of Science (Philosophy),

Lecturer of the Pedagogical Disciplines Department

SSD "Humanitarian and Pedagogical Vocational College

Mukachevo State University"

THE ACMEOLOGICAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

The article has presented the justification of the acmeological principles of professional training of future primary school teachers. We have considered it urgent to search for effective ways of training modern specialists, professionally competent, mobile and competitive at the labor market. In the author's opinion, the professional training of future primary school teachers, who are called to be the first to teach, educate and develop the younger generation, needs special attention. At the same time, it is necessary to take into account that the professional and pedagogical training of future primary school teacher on acmeological basis has solved the fundamental problem of personal and professional success. We believe that this process develops dynamically – from the manifestation of an acmeological orientation of an individual to the formation of acmeological competence of a future specialist, which is one of the primary conditions for the professional activity of future primary school teachers.

We need to take into account the fact that the professional and pedagogical training of the future primary school teacher on acmeological basis solves the fundamental problem of personal and professional success has been noted. Acmeological principles are interpreted as the main ideas of acmeology, pedagogical acmeology, which have been affect the purpose, tasks, methods and forms of professional training of future primary school teachers.

The essence of the implementation of the acmeological approach in the professional training of future primary school teachers has been into focusing research and formative influences on actualizing their creative potential, increasing their professional motivation and motivation to achieve success in their activities, which involves creating conditions for students to learn progressive, modern teaching methods and technologies and upbringing, self-education and self-development. The goal of the implementation of the acmeological approach in the system of training future primary school teachers has been the implementation of acmeological and pedagogical influences on students in order to form the acmeological orientation of the individual as a core property and the most important indicator of professionalism.

Keywords: acmeology; pedagogical acmeology; acmeological approach; acmeological principles; future primary school teachers; professional training; professionalism.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються у глобалізованому суспільстві, вимагають від педагога не тільки фундаментальних професійних знань, а й інноваційності мислення, володіння практико-орієнтованим, дослідницьким підходом до розв'язання конкретних освітніх проблем, креативності, творчості тощо. Відповідно, актуальним постає пошук ефективних шляхів підготовки сучасних фахівців, професійно компетентних, мобільних та конкурентоздатних на

ринку праці. Особливої уваги потребує, на наш погляд, професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів, які покликані першими навчати, виховувати і розвивати підростаюче покоління. При цьому необхідно враховувати те, що професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів на акмеологічних засадах вирішує фундаментальну проблему особистісного та професійного успіху. Вважаємо, що цей процес розвивається в динаміці – від прояву акмеологічної

спрямованості особистості до формування акмеологічної компетентності майбутнього фахівця яка є однією з першочергових умов здійснення професійної діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим внеском у дослідження проблем педагогічної аксіології є дослідження В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Вакуленко, С. Голобородько, В. Максимової, В. Огнев'юка, Л. Рибалко та ін. Різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів ґрунтовно представлені у працях В. Бондара, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, О. Савченко, О. Шквир та ін. Аналіз наукових здобутків з проблеми дослідження показав значний інтерес дослідників і підтвердив нашу думку щодо вагомості акмеологічної спрямованості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті – теоретично обґрунтувати акмеологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Філософський енциклопедичний словник трактує акмеологію як вчення про цінності, філософська теорія цінностей, що з'ясовує якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби, інтереси і бажання людей [9, 14]. Згідно із трактуванням В. Огнев'юка, акмеологія є сферою наукових знань про людину, що виявляє закономірності, фактори й умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих досягнень діяльності як професійної, так і непрофесійної, а також закономірності, фактори та умови прогресивного розвитку соціальних спільнот [3, 3].

Акмеологія, як стверджує О. Дубасенюк, використовує загальнометодологічні принципи і підходи, що вироблені системою гуманітарних наук і водночас звертається до спеціальних, конкретних принципів класичної акмеології, які сформульовано А. Деркачем, В. Зазикіним. Вони виділяють такі загальнометодологічні принципи акмеології: детермінізму (соціальна детермінація і детермінація внутрішня, перша пов'язана із визнанням вирішальної ролі зовнішнього впливу на особистість, в акмеології ж детермінація означає те, що сама особистість прагне використати внутрішні ресурси, з метою оптимізації своєї відповідності соціуму, розвитку (акмеологія розглядає зв'язок розвитку особистості в онтогенезі і в діяльності, а також не зіставляє послідовно стадії розвитку особистості, а порівнює кожний досягнутий ступінь розвитку з ідеалом), цінності, гуманізму (особистість підтримується шляхом визнання її якості як суб'єкта її здатність самостійно врегульовувати життєві суперечності, актуалізації її інтелектуальних можливостей, моделювання для: особистості природних або штучних ситуацій, в яких вона підноситься на більш високий рівень своїх можливостей [5, 6].

Об'єктом акмеології науковці визначають зрілу особистість, яка постійно прагне до саморозвитку й досягає акме-вершин у будь-яких видах діяльності, а її досягнення збагачують і примножують корисні надбання людської спільноти, а предметом – закони та закономірності, умови та фактори, які позитивно сприяють розвиткові як окремої особистості, так і суспільства загалом. Як вважають Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, І. Горбачова, об'єктом педагогічної акмеології є цілеспрямований освітній процес, а предметом – акмеологічні умови забезпечення ефективності такого процесу, об'єктивні та суб'єктивні чинники успішності всіх учасників педагогічної взаємодії. Педагогічна акмеологія є міждисциплінарною наукою і тому має зв'язок з природничими, суспільно-гуманітарними й технічними науками. Автори зазначають, що у педагогічній акмеології учитель є як об'єктом, так і суб'єктом педагогічної діяльності, а його зростання до акме-вершин залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Формування професійної мобільності вчителів ЗЗСО є важливим суб'єктивним чинником, що рухає особистість до набуття високого ступеня професіоналізму та педагогічної майстерності [8, 29].

Педагогічна акмеологія як наука про шляхи досягнення професіоналізму в праці зорієнтована на усвідомлення сходження особистості до високого рівня компетентності, професійної майстерності та відкриває перспективи створення акмеологічної моделі професійної підготовки педагогів. Акмеологічний підхід у сучасній системі професійної освіти полягає у тому, щоб забезпечити посилення професійної мотивації, стимулювання творчого потенціалу, виявлення та плідне використання особистісних ресурсів для досягнення успіху у професійній діяльності педагога. Метою реалізації акмеологічного підходу є здійснення акмеолого-педагогічних впливів на здобувачів для того, щоб у них формувалася акмеологічна спрямованість особистості як стрижнева властивість та найважливіший показник професіоналізму.

Як стверджує О. Дубасенюк, на сучасному етапі актуалізується проблема пошуку і визначення закономірностей, механізмів умов і чинників розвитку суб'єкта педагогічної праці до рівня професіонала з позиції акмеологічного підходу. Передумовами розробки акмеологічної концепції професійного розвитку педагога є найбільш розроблені напрями, які пов'язані з особливим видом прогресивного розвитку зрілої особистості особистісно-професійним зростанням. Авторка переконана, що важливу роль при цьому мають еталонні моделі професіонала-педагога, які виступають системоутворювальним чинником для його успішного особистісно-професійного розвитку [5, 16].

Акме людини, на думку В. Гладкової та С. Пожарського, характеризують варіативність і мінливість, позитивний результат становлення як професіонала, громадянина, сім'янина. І тому акме викладача не є статичним особистісно-професійним утворенням, а постійно поповнюється й розвивається. Акме вчителя загартовується у повсякденній педагогічній діяльності, а його ознаками є професіоналізм [1]. Базовими ідеями педагогічної акмеології Л. Рибалко визначає розвиток особистості, формування професійної "Я"-концепції учителя, удосконалення акме через професіоналізм [7]. Загальні акмеологічні інваріанти професіоналізму в підструктурі професіоналізму діяльності виступають, на думку науковців, як ефективні спеціальні вміння здійснювати надійні і точні прогнози – основу планування і реалізації будь-якої діяльності, вміння приймати відповідальні й ефективні рішення, зокрема в екстремальних та нестандартних ситуаціях, уміння здійснювати самоконтроль і саморегуляцію на високому рівні. Особливі акмеологічні інваріанти професіоналізму можна представити як такі вміння, що відображають специфіку професійної педагогічної діяльності. Як приклад автори наводять те, що педагоги-професіонали повинні обов'язково володіти комунікативними вміннями впливати, переконувати, навіювати, полемізувати, вислуховувати та ін. [5, 21].

Опираючись на наукові ідеї і розробки (С. Деркач, Н. Кузьміна, В. Зазикін та ін.), автори монографії "Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід" представляють акмеологічну концепцію професійного розвитку педагога у вигляді двох основних площин: змістової і структурно-процесуальної. Перша розглядається науковцями в контексті розширення суб'єктного простору особистості, її професійного й етичного "збагачення", що передбачає підвищення відповідальності, почуття обов'язку, совісті і честі, відходу від неадекватних особистісних установок і стандартів. У такому розумінні опора робиться на методологічний принцип суб'єктності. У контексті акмеологічного підходу ознаками суб'єктності, згідно з результатами акмеологічних досліджень, на думку авторів, виступають "параметри активності" людини: активне орієнтування (у новій ситуації, матеріалі); усвідомлення (структури своєї діяльності, якостей особистості, етапів життєвого шляху); ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення; інтенсивна включеність у діяльність; прагнення до саморегуляції (самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації), володіння прийомами саморегуляції; усвідомлення суперечностей свого розвитку, їх усунення, забезпечення балансу і гармонії; постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення; прагнення до самореалізації і творчого творення; інтеграція свого професійного шляху,

структурування і впорядкування свого професійного досвіду і досвіду інших [5, 98].

Для нашого дослідження актуальною є думка Г. Данилової, згідно з якою акмеологічна професійна позиція педагога-акмеолога повинна "впливати" із фундаменту його "професіоналізму", у якому органічно поєднані компетентність, особистісна орієнтація і морально-духовна цінність. Вона відзеркалює життєвий філософський рівень культури вчителя, професійні цінності та стиль відносин у сфері освіти й соціальному середовищі, створює можливість повнішої самореалізації [2]. Зі свого боку, О. Проценко стверджує, що специфіка акмеології щодо інших наук про людину полягає у тому, що вона досліджує весь життєвий та професійний шлях особистості. Акмеологія вивчає проблеми вдосконалення, корекції професійної діяльності та виходить з того, що вершин професіоналізму й майстерності людина досягає сама, причому професійна діяльність особистості відіграє провідне місце в її долі. Основоположними категоріями акмеології на даному етапі її розвитку авторка вважає "професіоналізм" і "компетентність" [6, 298].

Аналіз наукових праць, специфіка професійної діяльності свідчать про необхідність становлення майбутніх учителів початкових класів як професіоналів у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Сформована професійна компетентність фахівців цієї спеціальності вимагає осмислення широкого спектру педагогічних, психологічних, соціальних та інших проблем, пов'язаних з початковою освітою. Погоджуємося зі О. Шквир, яка, досліджуючи професійну компетентність майбутнього магістра початкової освіти, розуміє її як єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього фахівця до здійснення педагогічної діяльності у закладах як загальної середньої освіти (початкова школа), так і фахової передвищої та вищої освіти. Це, на думку авторів, – складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції педагогічного досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, особистісних та професійних якостей, які обумовлюють готовність до виконання трудових функцій вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти та викладача закладів фахової передвищої та вищої освіти [10, 51].

Отже, формування професійної компетентності є метою професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти. Акмеологічні засади розуміємо як основні ідеї акмеології, педагогічної акмеології, які позначаються на меті, завданнях, методах і формах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Відповідно, досягти високого рівня сформованості професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів на засадах акмеології можна, якщо в процесі навчання у них розвивати: прогно-

зування, передбачення розвитку ситуацій, що виникають у процесі виконання професійної діяльності; саморегуляцію, що проявляється в умінні управляти своїми емоціями, висоті працездатності, стійкості у стресових ситуаціях, здатності мобілізувати свої ресурси у будь-який час; сміливість, своєчасність і нестандартність під час прийняття правильних рішень; креативність, що проявляється не тільки у високому творчому потенціалі, але й у спеціальних уміннях нестандартно й ефективно розв'язувати професійні задачі; адекватну мотивацію досягнення [4, 15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, суть впровадження акмеологічного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів полягає у спрямованості дослідницьких та формувальних впливів на актуалізацію їхнього творчого потенціалу, підвищення у них професійної мотивації та мотивації досягнення успіху в діяльності, що передбачає створення умов для засвоєння здобувачами прогресивних, сучасних методик і технологій навчання та виховання, самовиховання і саморозвитку. Метою реалізації акмеологічного підходу в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів є здійснення акмеолого-педагогічних впливів на здобувачів для того, щоб сформувати у них акмеологічну спрямованість особистості як стрижневу властивість і найважливіший показник професіоналізму. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкових класів на засадах акмеологічного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладкова В.М., Пожарський С.Д. Основи акмеології: підручник. Львів: Новий світ–2000, 2007. 320 с.
2. Данилова Г.С. Вершини професіоналізму педагога як акмеологічний синтез триади його компонентів. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*. Рівне, 2007. Т. 3. С. 57–62.
3. Огнев'юк В.О. Акме-особистість, акме-суспільство, акме-країна. Акмеологія – наука XXI століття : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., 30 травня 2014 р., м. Київ / редкол. : В. Огнев'юк, В. Антонов, О. Дубасенюк та ін. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 3–19.
4. Перевозчиков В.І. Актуальні питання розвитку акмеологічної науки в Україні. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*, 2010. № 1. С. 14–17.
5. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.
6. Проценко О.Б. Акмеологічні засади формування професійної компетентності викладача вищого навчального закладу. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2011. № 6. С. 295–302.
7. Рибалко Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 443 с.

8. Рибалко Л.С., Черновол-Ткаченко Р.І., Горбачова І.І. Формування професійної мобільності вчителів: акмеологічний підхід, загальна середня освіта. Харків : Вид. група "Основа", 2019. 96 с.

9. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука. Київ: Абрис, 2002. 744 с.

10. Шквир О., Дудчак Г., Казакова Н., Сівак Н. Формування професійних компетентностей майбутніх магістрів початкової освіти. *Молодь і ринок*, 2022. № 1. С. 49–56.

REFERENCES

1. Gladkova, V.M. & Pozharskyi, S.D. (2007). *Osnovy akmeolohiyi: pidruchnyk* [Basics of acmeology: a textbook]. Lviv, 320 p. [in Ukrainian].
2. Danilova, G.S. (2007). *Vershyny profesionalizmu pedahoha yak akmeolohichnyy syntez triady yoho komponentiv*. Pedahohiky vyshchoyi shkoly: metodolohiya, teoriya, tekhnolohiyi [The peaks of the teacher's professionalism as an acmeological synthesis of the triad of its components. Higher school pedagogy: methodology, theory, technologies]. Rivne, Vol. 3. pp. 57–62. [in Ukrainian].
3. Ogneviuk, V.O. (2014). *Akme-osobystist, akme-suspilstvo, akme-krayina* [Acme-personality, acme-society, acme-country]. *Acmeology is a science of the 21st century. Proceedings of the 4th International Scientific-Practical conference*. Kyiv, pp. 3–19 [in Ukrainian].
4. Perevozchikov, V.I. (2010). *Aktualni pytannya rozvytku akmeolohichnoyi nauky v Ukraini* [Actual issues of the development of acmeological science in Ukraine]. *Acmeology in Ukraine: theory and practice*. Vol. 1, pp. 14–17. [in Ukrainian].
5. Dubasenyuk, O.A. (2011). *Profesiyna pedahohichna osvita: akme-synerhetychnyy pidkhid* [Professional pedagogical education: acme-synergistic approach]. Zhytomyr, 389 p. [in Ukrainian].
6. Protsenko, O.B. (2011). *Akmeolohichni zasady formuvannya profesiynoyi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu* [Acmeological principles of formation of professional competence of a teacher of a higher educational institution]. *Scientific Bulletin of the Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy*, Vol. 6, pp. 295–302 [in Ukrainian].
7. Rybalko, L. S. (2007). *Metodoloho-teoretychni zasady profesiyno-pedahohichnoyi samorealizatsiyi maybutnoho vchytelya (akmeolohichnyy aspekt)* [Methodological and theoretical foundations of professional and pedagogical self-realization of the future teacher (acmeological aspect)]. *Zaporizhzhya*, 443 p. [in Ukrainian].
8. Rybalko, L.S., Chernovol-Tkachenko, R.I. & Gorbachova, I.I. (2019). *Formuvannya profesiynoyi mobilnosti vchyteliv: akmeolohichnyy pidkhid, zahalna serednya osvita* [Formation of professional mobility of teachers: acmeological approach, general secondary education]. Kharkiv, 96 p. [in Ukrainian].
9. Shynkaruk, V. (2002). *Filosofsky entsyklopedychny slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv, 744 p. [in Ukrainian].
10. Shkyr, O., Dudchak, G., Kazakova, N. & Sivak, N. (2022). *Formuvannya profesiynykh kompetentnostey maybutnikh mahistriv pochatkovoyi osvity* [Formation of professional competencies of future masters of elementary school]. *Youth and market*, Vol. 1, pp. 49–56. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2022